

СОЦИАЛНАТА РОЛЯ НА КАТОЛИЧЕСКАТА ЦЪРКВА В ПРЕОДОЛЯВАНЕТО НА ХУМАНИТАРНИ КРИЗИ

Десислава Дамянова¹

Съвременните политически анализатори от католическите среди предлагат три типа стратегии за изграждане на мирен свят с устойчиво развитие. Те включват:

1) Насочване на мироподдържащите усилия на Църквата към хоризонтално сътрудничество с други свързани със сигурността области като международно развитие, околна среда, хуманитарна помощ и човешки права.

2) Ролята на католицизма като посредник в преодоляването на международни конфликти отвъд доминиращия милитаризъм като решаващ елемент от една „пропеедевтика на мира“.

3) Необходимостта от нови идеи и подходи към межкултурния диалог, за да има геополитически напредък по линия на ненасилието и преодоляването на бедността.

Ключови думи: благотворителност, социално сътрудничество, межкултурен диалог, „пропеедевтика на мира“

„И наистина, в Църквата винаги е имало такива хора, които с всички сили търсят практическото прилагане на евангелското съвършенство и се стараят да са полезни на обществото: всъщност, именно от непрекъснатия пример на техния живот и от техните милосърдни инициативи черпи своята жизнена сила и развитие най-висшето и благородното в човешкото общество. Ала, за да може това учение да достигне до многобройните равнища на човешката дейност, които засягат отделните хора, семействата и социалния живот, е необходимо преди всичко Църквата да не се отдалечава от полученото от Отците свещено наследство на истината. И същевременно тя трябва да гле-

¹ Десислава Дамянова – докторант по Философия на културата, политиката, правото и икономиката (Изследване на религиите) в ИИОЗ на БАН

Адрес за контакти: damyanovadd@yahoo.com

да към настоящето, към въведените в днешния свят нови условия и форми на живот, които открива нови пътища пред католическото апостолство.“

Гонсалес: 2009: 9-10

Днес все по-често католическата църква ревизира трите стълба на социалната си доктрина (посочени в резюмето) и ще продължи да го прави и в бъдеще така, че да оформи нашето разбиране за тях в термините на *дължимото*, тръгвайки от задълженията на държавата, през ангажиментите на обществото, за да бъде прецизиран делът на католическите организации в хуманитарната дейност. Основните принципи, които функционират като стожери на следсъборната² хуманитарна политика (и в частност при преодоляването на хуманитарни кризи) на Ватикана са:

1. Спомоществователство – т. е. служението да отговаря максимално на конкретните нужди на паството и в този случай държавата не може да се справи така добре, както местните социални служби, а църковното подпомагане в развиващи се икономики се превръща в крайъгълен камък на католическата благотворителност. Хуманитарната дейност на организации като *Caritas* поддържа социалната политика на локалните власти и търси своя ниша сред институционалните грижи така, че да посрещне все по-сложни и разнородни затруднения на все по-голям брой нуждаещи се.³ Едва когато даден проблем надвишава капацитета на по-малките сдружения, асоциации и общински служби, идва ред на правителството, а там, където по една или друга причина то не си е на мястото, Църквата се намесва изключително предпазливо – принципът е: колкото по-далеч от политиката, толкова по-близо до милосърдието.
2. Социализация – несъмнено някои видове недоимък са от такъв мащаб и така дълбоко загнездени в икономическата система, че действията на благотворителни дружества, НПО, фондации и други граждански структури не успяват да съдействат за преодоляването му. Папа Йоан XXIII констатира това и през 1961 г. модифицира принципа на спо-

² След Втория Ватикански събор – дълбоко реформисткият по своята същност събор е свикан от папата-либерал и екуменист Йоан XXIII, който обявява за основна съборна цел обновлението на Църквата и нейната ‘разумна реорганизация’, подпомагаща включването на католицизма в модерното развитие на света посредством разбиране и съпричастност към този процес. Съборът не приема никакви нови догмати, защото всеки опит за догматическо кодифициране на модернистките реформи би предизвикал твърде силно противодействие от страна на консерваторите. Основна задача на Втори Ватикански събор е, вместо да отхвърля и осъжда реалиите на съвременния свят, да бъдат проведени отдавна назрелите реформи.

³ Това не отменя отговорностите на държавата – нейният ангажимент към онеправданите не може да бъде ‘приватизиран’, но, както казва папа Йоан-Павел II в *Centesimus Annus*: „Индивидът, семейството и обществото са преди държавата и тя съществува, за да гарантира техните права, а не да ги задушават“. *Centesimus Annus*, John Paul II, 1991, No 57 [http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus_en.html]

могществователството в този на *социализацията* – като нестопански субект, интервенцията на Църквата идва да напомни, че държавните институции не могат да се справят със всяко социално зло. В началото на ХХI в. постиндустриалното общество все още търси баланса между необходимостта от ефективни услуги и изискването за ненамеса и плурализъм.

3. За да улесни равновесието между горните два принципа, папа Йоан-Павел II добавя този за солидарността като фундаментална визия за обществото и за отношенията между хората. Изхожда се от убеждението, че сме родени в мрежа от социални връзки, които познаването на Евангелието само може да подсили.⁴ Солидарността не е просто смъртно чувство на състрадание или съпричастност към злочестините на толкова много хора и отблизо и далеч; тя е по-скоро твърда решимост да се посветиш на общото добруване, т.е. за благото на всекиго, осъзнавайки, че сме отговорни по един или друг начин за съдбините на всички.

Оттук скицираме във възможност една концепция за социалната роля на католическата църква.

Едва ли можем да се похвалим с излишен кураж, за да конструираме твърде позитивна стратегическа прогноза, тъй като безспорно католицизмът в момента далеч не е в онзи подем, с който можеше да се похвали преди няколко десетилетия; но както казват мъдрите източни хора – времената на криза са идеалният момент за нови инициативи и възможности. Да чуем отново папа Йоан-Павел II в *Centesimus Annus*: „Днес, повече от всякога, Църквата осъзнава, че нейното социално послание ще спечели доверие повече от прякото засвидетелстване на Евангелието чрез делата, отколкото в резултат на вътрешната логика и последователност на доктрината.“⁵

Колкото и да изглежда като от друго време и друг свят, Ватикана все пак се променя със собствено темпо. Организациите на жертвите на сексуално насилие изискват повече права и контрол от страна на енорияшите в делата на църквата. Нещо, което всъщност директно повлиява върху католическата йерархия такава, каквато я познаваме от две хилядолетия. Обновяване или смалвяване? Кризата в католическата църква подтикна много групи да настояват за широкомащабни реформи като ръкополагане на жени за свещеници, отказ от безбрачието, нова политика спрямо хомосексуалните и борбата със СПИН. Но папа Бенедикт XVI показа, че няма никакво намерение да се поддаде на натиска на Модерността и публично защити безбрачието на свещениците, което според него е Божията воля, основата на християнската вяра. „То е скандал само в свят, където Бог липсва,“ твър-

⁴ Пророците и свещенослужителите осветяват този факт и ни показват, че съблюдаването на човечността е изпитание за автентичността на вярата.

⁵ *Centesimus Annus*, John Paul II, 1991, No 57

[http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus_en.html]

до отговори папата и с това показва, че поне в неговото време компромис с водещите католически догмати няма да има.

Още по времето на друга голяма криза – през 1969 г., когато хипитата и радикализма също заплашват позицията на църквата, теологът Йозеф Рацингер казва, че католицизмът ще стане още по-затворена и консервативна организация на малцина вярващи, стремящи се да се запазят от всеки опит за реформа и модернизация.⁶ Сега много наблюдатели се питат дали тази прогноза не е на път да се осъществи. Но Ватикана не е просто религиозна институция, а и политическа централа с глобално влияние, което се крепи на милиони хора, определящи се като католици. Визията на Йозеф Рацингер от 1969 г. за малка общност от вярващи не би позволила например друг папа да участва активно в световните дела, както папа Йоан-Павел II, подпомогнал събарянето на комунизма в Източна Европа. Заради намаляващия брой служители и известната загуба на позиции вследствие на скандалите, разтърсили Църквата в началото на новия век, тя остава в ситуация на повишено внимание и чуваемост спрямо проблемите на миряните и свещенослужителите, губейки все повече някогашния си авторитарен облик. Диалогичното поле предполага респект и приемане на плуралистичния социум, в който колкото се говори, толкова се и слуша – секуларизацията не изисква от никого да редуцира вярата си, но задължава вярващите да направят трезва преценка на аргументите срещу клира и Писанието.

Освен това Църквата запазва духовната си виталност именно в региони, отдалечени на хиляди километри от Европа, особено ако се съди по процента на онези азиатци, африканци и латиноамериканци, които избират призванието да й служат всеотдайно, отказвайки се от светския живот. На практика активите на енориите по света не принадлежат на папата, а на съответните епископи, което им дава значителна автономия по административни въпроси. Дори във Ватикана службите действат доста независимо една от друга. Понякога лявата ръка на Рим наистина не знае или не одобрява онова, което прави дясната.⁷ Католическите енории и епархии по света понякога са едри собственици на земя, но църквата поддържа и огромна мрежа от училища, болници и социални центрове.⁸ Извън Европа и САЩ повечето енории и епархии преживяват с оскъден бюджет, а мисионерите често живеят в отчаяна мизерия в отдалечени райони. Католиците,

⁶ „Тя ще бъде малка и до голяма степен трябва да започне от начало. Няма да бъде способна да пълни храмовете, създадени за нея от бляскавия период. Заради малкия си брой последователи тя ще загуби много от привилегиите си в обществото,“ прогнозира състоянието на католическата църква бъдещият папа. [http://www.capital.bg/blogove/ot_sveta/2010/06/13/916445_nechuto_razkaianie/]

⁷ През годините на Йоан-Павел II например собственият му началник на церемониите често организира папски служби, които пренебрегват въведените от канцеларията на Ватикана промени в литургията.

⁸ Тази инфраструктура може да произведе на пръв поглед впечатляващи доходи, но различните благотворителни програми на католическата църква едва излизат на нула, а нерядко дори са на червено, защото обикновено обслужват социални групи с ниски доходи и малцинства.

започвайки от папата и стигайки до обикновения енориащ, редовно призовават църквата да възприеме по-голяма простота и е напълно справедливо да се очаква една организация, изискваща справедливост за бедните, сама да практикува това, което проповядва.⁹

Католицизмът е дълбоко институционален по своето естество – неговата организационна структура е базисното му достойние, което трябва да бъде запазено и в новото хилядолетие. Това би допринесло за решаването на все по-сложни социални въпроси – католическото благоденствие е в ръцете на онези църковни деятели и благодетели, които не само посрещат нуждите на онеправданите, но и откликват на обществените промени. Тези процеси предполагат не просто инструментализиран ангажимент на администрацията на Ватикана (т.нар. *Курия*), а и всеобхватна стратегия за колкото се може по-широко участие на представители на католицизма в сферата на образованието, здравеопазването и социалните грижи. Религиозните общности, които привличат най-много членове, като Мисионери на милосърдието, се придържат към отколешната традиция на благотворителността в католицизма.

Да обобщим социалните роли, дискусии и политики на Ватикана, за да подложим на ценностно преосмисляне споровете, в които е въввлечен католицизмът днес:

- да защитава собствените си интереси в качеството си на упълномощен представител на паството;
- участие в различни дебати като заинтересована страна;
- безпристрастен посредник в диспути, по които Църквата не е страна (или когато нейните членове се разпределят между двете спореци партии);
- покровител на бедните, онеправданите, изключените;
- застъпник за общото благо (публичния интерес);
- да бъде пример за евангелските ценности: не само в името на католическото добруване, но и за доброто на всички (както вярващи, така и секуларизирани граждани).

Abstract

Modern Catholic political analysts offer three types of strategies for building a peaceful world with sustainable development which include:

1) Directing the peacekeeping efforts of the Church to horizontal cooperation with other security-related areas such as international development, environment, humanitarian aid and human rights.

⁹ Папа Бенедикт XVI изказва искрена благодарност на правителствата, които полагат усилия да облекчат страданията на бедните и призовава католиците да бъдат солидарни по между си, да се молят за своите братя във вярата, страдащи от насилия и нетолерантност. В този контекст Светият Отец се застъпва за религиозната свобода, която се явява път към мира, с болезнената констатация, че в някои райони на света не е възможно изповядването и свободното изразяване на религиозна принадлежност, без риск за живота и личната свобода.

2) The role of Catholicism as a mediator in addressing international conflicts beyond the dominant militarism as a crucial element of a 'peace propedeutics'.

3) The need for new ideas and approaches to intercultural dialogue in order to overcome poverty and support geopolitical progress through non-violence.

Keywords: charity, social cooperation, intercultural dialogue, 'peace propedeutics'

ЛИТЕРАТУРА

Pope John Paul II. (1993). The thought of Pope John Paul II: a collection of essays and studies /John M.

McDermott (ed), Rome: Gregorian University Press, 245.

Гонсалес, А. (2009). Втори Ватикански събор 1962-1965. Документи, С., Католическа Апостолическа Екзархия, 636.

Бележки

A Woodstock Forum with John Borelli, Bryan Hehir, Cynthia Sampson, and William Vendley (October 15, 2003) published in *Woodstock Report No. 76, December 2003*

<<http://woodstock.georgetown.edu/resources/articles/the-challenge-of-peace-twenty-years-later.html>> 3.09.2011

Ad Gentes – декрет за мисионерството по света

<http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651207_ad-gentes_en.html> 25.05.2012

Centesimus Annus, John Paul II, <http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus_en.html> 23.05.2012

Hitchcock, J. - Taking the Catholic Church's Pulse: From Vatican II Forward

<<http://www.patheos.com/Resources/Additional-Resources/Taking-the-Catholic-Churchs-Pulse-From-Vatican-II-Forward.html>> 20.08.2011

Документи на Втория Ватикански Вселенски събор <<http://www.kae-bg.org/?act=content&rec=296>> 24.05.2012

Нечуто разкаяние

<http://www.capital.bg/blogove/ot_sveta/2010/06/13/916445_nechuto_razkaianie/>3.04.2012

The Catholic Encyclopaedia, <www.newadvent.org> 9. 12. 2011

Десислава Дамянова – доктор по философия, докторант по Философия на културата, политиката, правото и икономиката (Изследване на религиите) в ИИОЗ на БАН, хон. лектор в СУ „Св.Кл. Охридски“. Области на интерес: Източна философия, цивилизация и култура, философия на религията, глобализация, межкултурен диалог, католицизъм и др.

Dessislava Damyanova – PhD, doctoral student in Philosophy of culture, politics, law, economy (Study of religions). Area of scientific research: Eastern philosophy, civilization and culture, philosophy of religion, globalization, intercultural dialogue, Catholicism etc.